Art. 38. Overmits niet alle ouders in staat zijn, zelven in de Christelijke opvoeding en de onderrichting hunner kinderen te voorzien, zoo wordt gevraagd, wat door de Kerken gedaan kan worden voor het openstellen van gelegenheden tot het verkrijgen van Christelijk onderwijs en in hoeverre de Kerken zich hiermede hebben in te laten.

DEEL VII. *Van de uitwendige aangelegenheden.*

Art. 39. Op welke wijze is, zoolang onze Kerken doleerende blijven, de regeling der uitwendige aangelegenheden te ordenen, opdat misbruik en onzekerheid voorkomen worde? Zal deze regeling plaatselijk zijn? Zal zij doorgaan onder den gelijkluidenden naam: *De Kerkelijke Kas?* Naar welke model-statuten?

Art. 40. Zal uit deze plaatselijke vereeniging een generale deputatie gekozen worden om de zaak der *Gemeene-Kas* te regelen en uit te voeren?

Art. 41. Zal uit deze *Gemeene-Kas* een bijdrage betaald worden voor elk predikantstraktement of alleen hulpe geboden worden aan noodlijdende Kerken?

Art. 42. Zal deze *Gemeene-Kas* tevens de zorge ter hand nemen voor weduwen en weezen van predikanten den voor emeriti?

DEEL VIII. *Verhouding tot de Kerken of deelen van Kerken, die nog onder de Hierarchie bleven.*

Art. 42a. Op welke wijze zal door de ontkomene Kerken de groote rechtsvraag over het recht op den historischen titel der aloude Gereformeerde Kerken dezer landen voor den rechter gebracht worden?

Art. 43. In welke positie hebben de ontkomen Kerken zich te plaatsen tegenover het Rijk ten opzichte van het Landstraktement?

Art. 44. Op welke wijze zullen de ontkomene Kerken waken voor het recht der Kerken op hare kerkelijke goederen?

Art. 45. Op welke wijze zullen de Bedienaren des Woords hun recht doen gelden op de weduwfondsen, waarin zij dusver bijdroegen?

Art. 46. Welke maatregelen zullen de Kerkeraden nemen, ten opzichte van ambtsdragers en leden der Kerk, die weigeren hun college te erkennen?

Art. 47. Welke verhouding zullen de geloovigen in Kerken, wier Kerkeraad nog niet tot reformatie overging, tegenover den Hierarchischen Kerkeraad aannemen?

Art. 48. Eenige particuliere vragen, die op het Convent tegelijk met dit *Agendum* zullen worden ingediend.

Art. 49. Opmaking van de lijst der Deputaten en Resumtie der Acten.

Art. 50. Sluiting der Vergadering met dankzegging.

Aldus opgemaakt door de Commissie voor het *Agendum*,

Namens de Kerken van Amsterdam en Rotterdam,
Dr. A. KUYPER. Ds. F. LION CACHET.
Dr. F. L. RUTGERS. Dr. W. GEESINK.
Amsterdam en *Rotterdam*, 21 Juni 1887.

Acta van het Synodaal Convent,

gehouden te Rotterdam.

EERSTE DAG.

28 Juni 1887.

L.l. Maandag-avond werd in het Verkoop-lokaal te Rotterdam onder de leiding van Dr. Van den Bergh een bidstond gehouden, ter voorbereiding van het Synodaal Convent van Ontkomene Kerken. Den volgenden morgen te 10 ure opende de Voorzitter van den Kerkenad van Voorthuizen met gebed deze bijeenkomsten van broederen uit een 80-tal ontkomene Kerken en eenige groepen van Kerken, waar het werk der Reformatie reeds begon. Het Agendum wordt door Dr. A. Kuyper, op verzoek van den tijdelijken voorzitter, ter tafel gebracht, namens de Commissie voor het Agendum. Hierop wordt, op voorstel van Dr. Kuyper, het Moderamen samengesteld, als volgt: Dr. Rutgers, praeses, Ds. Lion Cachet en Ds. Floos van Amstel, assessoren, Ds. Hoekstra en Ds. Sikkel, scribae. Deze treden op, en de gekozen praeses neemt de leiding der vergadering over. Er wordt eene commissie benoemd, om de vergadering te dienen van praeadvies, saamgesteld uit de heeren: Kuyper, Van Goor, De Hartog, Geesink, V. d. Bergh, Klaarhamer, B. van Schelven, Van Loon, De Savornin Lohman, Keuchenius, Heemskerk, J. C. Fabius, Kuhler, Zuidema en Van de Bleek.

In de namiddag-vergadering wordt de naamlijst der stemhebbende leden vastgesteld, en brengt Dr. Kuyper namens de Commissie van het adres het rapport uit over Deel II van het Agendum waarop na discussie aldus besloten wordt:

1 op punt 9: De plaatselijke Kerken zijn naar goddelijk recht gehouden en verbonden, om niet independentistisch op zich zelf te blijven staan maar zich onderling te verbinden en saam te plaatsen onder het eenige zeggenschap van den Koning Kerk.

Slechts dan *mogen* zij geen verband zoeken, en zijn zij hierin verontschuldigd, wanneer zulks niet kan gevonden worden naar den eisch van Gods Woords, maar strekken zou tot verkorting der Waarheid of ter krenking van de Koninklijke majesteitsrechten van haar eenig Hoofd.

2. Zulk een verband van kerken kan om de gelegenheden en omstandigheden niet met alle kerken op even vasten voet aangelegd. Wel moet het in beginsel zijn een verband met *alle* kerken, ook buiten ons land, die met ons een even dierbare en gezuiverde belijdenis hebben, maar op zoo uitgebreide schaal kan het alleen door correspondentie werken.

3. Daarentegen behooren de meer bij elkander gelegen kerken van eene natie dit verband vaster te maken.

4. Daar intusschen het lichaam van Christus voor zooveel het zich in onze natie openbaarde een is; kan en mag geen *definitief* kerkverband opgericht dan zulk een, waarbij alle geloovigen, die een zelfde zuivere belijdenis met ons deelachtig zijn, elk in hun eigen kerk met ons saam kunnen werken.

Eisch voor een *definitief* kerkverband zou alzoo zijn, dat niet alleen de doleerende Kerken, maar ook de geloovigen die nog onder de Hierarchie bleven, en evenzoo de broeders uit de kerken van Ledeboer, en in de Chr. Ger. Kerk en andere Vrije Kerken met ons saamwerken.

5. Zoolang dit nog niet het geval is, kan dus het aan te leggen kerkverband niet anders dan *voorloopig* zijn, en zou een *definitief* optreden een ongeoorloofde aanmatiging en een miskenning van de rechten der andere broederen zijn, terwijl het *voorloopig* optreden én een belijdenis van eigen onvolkomenheid én de bede, om met de overige broederen vereenigd te worden insluit.

6. De kenteekenen die hier beslissen, zijn: 1. dat een voorloopig kerkverband niet over de Belijdenis mag beslissen en een definitieve organisatie, altoos in verband met de buitenlandsche kerken, hiertoe wel gerechtigd zou zijn, hetzij om haar uit te breiden, hetzij om haar te verduidelijken, en 2. dat een voorloopig kerkverband geen recht heeft om verandering in de Kerkenordening te maken, al spreekt het vanzelf, dat men naar de gelegenheid der tijden, en om het afstuiten op de onmogelijkheid enkele bepalingen onuitvoerbaar kan verklaren en laten liggen.

7. Als naam is het raadzaam ons te noemen: *Doleerende* Kerken, en onze combinatie: »Voorloopig Kerkverband van Nederduitsche Gereformeerde Kerken (doleerende)." Doleerende hierbij opgevat in den zin, dat alle onze Kerken, als klagende naar God over de verongelijking zijner Kerk, doleerende zijn bij de Overheid in zooverre deze een valsch kerkbestuur tegenover ons handhaaft en toch, bij de gratie Gods regeerende, gehouden is aan Gods Kerke recht te doen.

Zoo echter, dat dit klagen ons recht niet eischend en uit de hoogte toega, maar verzeld zij van belijdenis van eigen ontrouw en schuld. En evenzeer niet enkel bedoele zelfzuchtig recht voor zichzelf te zoeken, maar in medelijden en deernis ook een zoeken van recht voor de broederen zij.

Op punt 10 wordt besloten: Wat men de kerken verkeerdelijk op als eene landseenheid, dan *deelt* men ze in, bij de Gereformeerde opvatting daarentegen *voegt men ze saam*. Saamvoeging onzer Kerken is dus plicht en daarvoor is te volgen de oude wijze van saamvoeging, maar onder aanneming van de na 1816 ingevoerde wijzigingen, die niet zelden verbeteringen zijn.

Provinciale saamvoeging is geen eisch van ons kerkrecht. Raadzaam is derhalve, deze voorloopig te laten rusten, mits men vrijheid late aan de Classes van eene provincie, die nu reeds zich wenschte te combineeren tot eene *meerdere provinciale vergadering*, om zulks te doen.

De combinatie van de Classes wordt opgedragen aan de Kerken van elke provincie, met verzoek, om daarover morgen te rapporteeren. Drente te voegen bij Overijsel of Groningen, en Noord-Braband bij Zeeland.

Op punt 11 wordt besloten: De Kerken van elke Classis worden verzocht saam te vergaderen, en eene roepende Kerk voor te stellen. Classicale samenkomsten dienen elk jaar viermaal minstens gehouden, naar eisch van de Kerken-orde.

De kosten moeten door de Kerken der Classis gedragen.

Deputaten voor de visitatie moeten op de eerstvolgende vergadering der Classis benoemd. Twee voor elke Classis minstens.

Op punt 12 wordt besloten: Het samenkomen van eene *generale* vergadering reeds het volgend jaar, is stellig geboden, om de vele moeilijkheden, die ons te wachten staan.

Haar naam kan zijn: Voorloopige Synode der Nederduitsche Gereformeerde Kerken (doleerende).

Oproepende Kerk zij ditmaal Utrecht. Utrecht plaats van samenkomst. De afvaardiging zij classicaal. Twee uit elke Classis, zonder meer.

De tijd zij de laatste week in Juni. De kosten voor deze samenkomst vrage men ditmaal aan de Kerken van Utrecht en Arnhem te dragen, tot later deze last door alle Kerken kan worden overgenomen.

Op punt 13 besluit het Convent het Bureel van het Congres dank te zeggen voor zijne goede diensten, en het voorts te ontbinden, terwijl Deputaten zullen worden aangewezen, om de Kerken bij te staan.

Op punt 14 wordt besloten in onderhandeling te treden met de redactie van *de Heraut*, en voor deze onderhandeling te benoemen twee deputaten, die geheel buiten die redactie staan.

Al deze resolutiën worden door de vergadering na breede discussie aangenomen en het Convent na dankzegging tot morgen verdaagd.

TWEEDE DAG.

In de morgenzitting is de tijdelijke bijeenvoeging der Classes vastgesteld; bepaald welke Kerk in elke Classis zou oproepen; en wanneer de eerste vergadering zou zijn. Daarna is in zake »de beginselen der Kerken" besloten, dat deze onder de regeering der Classes zouden staan, en dat deze in haar nood zouden voorzien, ten einde ze zoo spoedig mogelijk tot zelfstandige formatie te brengen.

Rapport over deel III.

„Nog niet óf nog slechts gebrekkiglijk ontkomene Kerken."

W. BB.! Uwe Commissie van advies heeft de eer, u aangaande dit deel van het Agendum te rapporteeren het navolgende:

Aangaande de in Art. 15 bedoelde »beginsels van Kerken" d. i. Kerken in zwakken toestand, is blijkbaar, dat zulke „beginsels" tot vasten stand moeten worden gebracht door de reformatie van plaatselijke Kerken. Samenvoeging van geloovigen uit meerdere dorpen tot éene Kerk zou leiden tot eene vermenging van Kerken, in strijd met de waarheid, dat eene Kerk is de plaatselijke openbaring van het lichaam des Heeren.

Indien evenwel eenige Kerk derwijze is ingezonken, dat zich daarin slechts zéér enkele belijdende leden bevinden, kan deze Kerk op aanwijzing der Classis worden vertrouwd aan het opzicht eener genaburde Kerk.

De wijze, waarop tot samenstelling des Kerkeraads zal moeten worden gekomen, worde aan de Classis overgelaten, mits in het oog worde gehouden, dat het doel blijft de Reformatie aller Kerken en de grenzen der Kerken niet gewijzigd worden.

Wat aangaat de in Art. 16 gevraagde middelen tot propaganda der Reformatie achten wij te kunnen aanbevelen:

a. Het houden van samenkomsten, waarin de geloovigen ernstig bepaald worden bij het recht des Heeren en den plicht der geloovigen tot Reformatie.

b. Het houden van dergelijke samenkomsten, maar waartoe ook tegenstanders der Reformatie worden uitgenoodigd.

c. Het verspreiden van gepaste geschriften, als: „Geref. Praatjes, Petahja, de Broederkring, de Kleine Opwekker," enz.

Door dezelfde middelen acht Uwe Commissie, dat moet worden getracht de in Art. 17 bedoelde conventikels te bewegen tot reformatie der Kerk, of, waar mogelijk, tot aansluiting bij de doleerende plaatselijke Kerk, terwijl enkele vragen, als b. v. over het aantal leden, waarmeé tot Reformatie kan worden voortgeschreden, behooren te worden overgelaten aan het advies der Classes.

Over de verhouding tot de andere Gereformeerde Kerkformatiën in ons land was dit navolgende rapport door Dr. Kuyper als rapporteur ingediend, dat met eenparige stemmen is aangenomen.

Art. 18. Uitgangspunt behoort te zijn, de onverzwakte en besliste belijdenis, dat alle diegenen, die eenzelfde belijdenis der waarheid zijn toegedaan, en in de Kerkregeering zich voegen onder ééne zelfde Kerkenordening, kerkelijk niet op den duur gescheiden mogen blijven, en niet mogen rusten totdat alle zonen van hetzelfde huis weer in één band van Kerkelijke gemeenschap vereenigd zijn.

Voorts dat wij als de laatstontkomenen, en die dus het langst volhard hebben in den verkeerden weg, de grootste schuldenaren zijn, en ons het diepst hebben te verootmoedigen.

En eindelijk, dat het niemand past of voegt, vittend of bedilziek in de ingewanden van anderer groepen verleden te woelen, maar dat wij allen hebben te zien op aller eenparige belijdenis en de door allen erkende eenheid van Kerkelijke ordening.

Dankende wij God en den Vader, dat Hij in zijne oneindige barmhartigheid én vroeger in veler anderer én nu in onze harten de bereidvaardigheid, om ons onder het juk Christi te stellen, door zijnen Heiligen Geest verwekt heeft.

Art. 19. Bij het bespreken van de vereeniging met de broederen die zich noemen „de Christelijke Gereformeerde Kerk" mag nooit gedacht aan een staan in tweeerlei Kerk, zoodat men nu óf uit de eene in de andere zou overgaan, óf beide zou samensmelten, maar moet uitgangspunt zijn de overtuiging, dat beide groepen behooren *tot* en *staan* in „de vergadering der geloovigen," en *insijn* in den wortel der historische Gereformeerde Kerken dezer *natie*.

Waar derhalve én zij én de thans ontkomene Kerken zich in vorm van Kerkregeering openbaarden, staan niet twee Kerken naast elkaar, maar twee Kerkbesturen, die beide beweren autoriteit over de eene zelfde Gereformeerde Kerk te bezitten of te moeten bezitten.

Daar nu echter, naar den loop der dingen, deze beide plaatselijke kerkbesturen niet op eenmaal ineen kunnen smelten, is het geraden, *beiderzijds* te erkennen 1°. dat de toestand, waarop men behoort aan te houden, die van ineensmelting is, maar 2°. dat men tijdelijk als abnormaal deze gedeeldheid drage, en er op bedacht zij, om bij ontstaande vacature in beide besturen, telkens de ineensmelting te beproeven.

Onzerzijds staat alzoo reeds nu niets aan deze ineensmelting in den weg, mits het Kerkbestuur hunnerzijds slechts aan geen andere banden gebonden zij dan de Formulieren van Eenigheid en de Kerkenordening.

Daarentegen mogen en kunnen wij ons niet voegen onder het hunnerzijds aanvaarde Reglement van 1869, naardien de beginselen van dit Reglement in meer dan één opzicht anders zijn dan die van onze Kerkenordening.

De vraag of en welke stappen nu reeds te doen waren, om deze goede en van God gebodene ineensmelting tot stand te brengen, dient beantwoord in dien zin, dat overijling hier schaden zou, maar dat het goed ware zoo elke Kerkeraad onzerzijds zich tot den Kerkeraad van dezelfde Kerk hunnerzijds richtte, om betuiging van broederlijke eenheid te doen, in bescheidenheid en onder belijdenis onzer tekortkoming hen te danken voor wat zij dusver voor de verbreiding des zuiveren Evangelies deden, en hun de verzekering te bieden van onze hartelijke bereidwilligheid, om op den voet der Drie Formulieren van Eenigheid en van de beiderzijds aanvaarde Kerkenordening op paden van eenheid te gaan wandelen.

Practische voorslagen zijn in dit stadium der quaestie nog niet te doen.

Alleen zou het wellicht aanbeveling verdienen zoo dit Convent een zestal Deputaten aanwees, om (natuurlijk zonder macht om te handelen) op de wijze die het geschikst zou blijken, de gedeeldheid die thans bestaat om te zetten in een wederzijdsch pogen tot saamtrekking, en als zoodanig te benoemen de heeren: Prof. Rutgers, Dr. v. d. Bergh, Mr. Keuchenius, Br. Kühler, Prof. Lohman en Dr Kuyper.

Art. 20. Met de broeders in dit artikel bedoeld, en die aan niets anders dan aan de Formulieren en de Kerkenordening gebonden zijn, zal nu reeds tot een practische houding kunnen worden overgegaan, en wel op dezen voet.

1°. dat hun kerken in plaatsen waar onzerzijds nog geen Kerkeraad optrad, zich op gelijken voet als de ontkomene kerken tot de Regeering wenden, en als Kerkeraad voor heel de Kerk dier plaats optreden;

2°. dat in plaatsen waar hunnerzijds een Kerkeraad naast een Kerkeraad onzerzijds staat, beide Kerkeraden van een en dezelfde Kerk zullen zijn, maar tijdelijk in hun tweeheid geduld;

3°. zoo echter dat zij met ons, 't zij bij beurten, hetzij gezamenlijk, deputeeren naar de Classis, en attestatien gemeen maken;

4°. dat voorkomen worde het optreden van Kerkeraden hunner- of onzerzijds, daar, waar reeds van welke zij ook een Kerkeraad optrad;

5°. dat zij en wij in de keuze der Psalmberijming geheel vrij blijven, ter beslissing van elken Kerkeraad;

en 6°. dat hiervan aan hunne Kerkeraden worde kennis gegeven; en twee Deputaten worden benoemd om die zaak te bevorderen, en als zoodanig te benoemen de heeren Ds. Lion Cachet en Ds. Klaarhamer.

Art. 21. Bij deze kerken zal te onderzoeken zijn, of ze met ons de Formulieren en de Kerkenording aanvaarden, en geen andere banden hebben gelegd, en waar deze onderzoeking bevredigend uitvalt, zal men alzoo handelen.

1°. Zij zullen worden genoodigd, zich tot de Regeering te wenden op gelijken voet als wij.

2°. Hebben ze dit gedaan, dan zullen ze in plaatsen waar wij niet kerkelijk optraden, als Kerkeraad der kerk te dier plaatse erkend worden, mits zich voegende onder onze Classis.

3°. In plaatsen waar wij ook kerkelijk optraden, zullen wij naar het oordeel der Classis tijdelijk met hun eigen Kerkeraad naast den onzen erkend worden, mits er eenheid van attestatie ontsta, en de Kerk op de Classis als één kerk optrede, 't zij bij toerbeurt de afvaardiging geschiede, 't zij door beide Kerkeraden gezamenlijk.

4°. Aan deze Kerkeraden worde hiervan door de Classis kennis gegeven.

5°. Het Convent benoeme twee Deputaten, om hierin met de Classis te handelen, en als zoodanig te benoemen de heeren Dr. Van Goor en Dr. Geesink.

KUYPER
A. H. DE HARTOG.
J. J. A PLOOS VAN AMSTEL.
H. W. VAN LOON.
W. VAN DE BLEEK.

Rotterdam, 28 Juni 1887.

Daarna wierd Deel V in behandeling genomen, aangaande welk punt wij het rapport een volgend maal mededeelen, evenals aangaande Deel VI over de zending.

Er wierd eindelijk besloten, dat de afvaardiging naar de Synodale Vergadering van 1888 zou geschieden door de benoeming van twee afgevaardigden en twee secundi voor elke Classicale Vergadering, onverschillig of die uit één enkele Classis bestond, of uit meerdere gecombineerd was.

(Wordt vervolgt).

Zevende Universiteitsdag.

III.

De vrienden verspreiden zich in den fraaien tuin van het *Schuttershof*, waar zij bij het prachtige weder zich kunnen neerzetten en versterken. Het was wel geen „schutters"-maaltijd, maar één deel er van was toch aanwezig: de broederlijk stemming; en dat deze voortvloeide uit één zelfde liefde, bleek uit de inmiddels gehouden inzameling, ten behoeve van het Studiefonds, die groot zeventig gulden opbracht. Te twee ure kwam men weer bijeen; nu ook met vele vreemden, en nadat ook de Pers zich nog had doen vertegenwoordigen door een paar correspondenten, opende Dr. Rutgers de Meeting, en verleende het woord aan Dr. J. Woltjer, die een rede hield, getiteld: »De Gereformeerde Kerk en de Wetenschap", waarvan wij hier een zoo getrouw mogelijk verslag laten volgen:

„Met „kerkelijken" bedoelt men tegenwoordig in Blad en Conversatie niet, eenvoudig: hen, die tot eenige Kerk behooren — maar men schuift er *deze* beteekenis bij in: dat zij hun kerkelijke beschouwing ook van invloed willen doen zijn op staatkundig en wetenschappelijk gebied — en, openlijk somtijds, maar bedektelijk 't meest, wil men er mee zeggen, dat deze lieden eigenlijk staatkunde noch wetenschap kennen, daar zij wetenschap en staatkunde beide onder de curateele stellen der theologen.

Welnu, tot die „kerkelijken" behooren *wij*; doch aanstonds zij er bij gezegd, dat wij dien smadelijken zin voor rekening laten van onze naamgevers: het wezen der Kerk en haar doel kennen zij niet, of zij verloochenen het.

Kerkelijk zijn wij, en willen wij zijn, ook op het terrein van wetenschap en Hoogeschool, nl., in zooverre wij ook daár, naar Art. 29 onzer Belijdenis, ons willen „aanstellen naar het zuivere Woord Gods, verwerpende alle dingen, die daar tegen zijn, houdende Jezus Christus voor het eenige Hoofd". Juist daarom heeft de Wetenschap, heeft de Hoogeschool een eigen kring, met eigen souvereiniteit onder God. En wij beweren, dat, in plaats van daardoor aan onnatuurlijke banden gelegd te worden, voor beiden alleen zóó het organische, gezonde leven mogelijk is.

De volgende drie stellingen wenschte ik te verklaren en te verdedigen:

I. De richting van het streven des tijds op het gebied van wetenschap en Staat toont de noodzakelijkheid der Vrije Universiteiten, d. w. z. der Universiteiten, niet van de Overheid noch van de Kerk uitgaande.

II. De gereformeerde beginselen leiden tot hetzelfde resultaat, daar zij tegen alle syncretisme gekant zijn.

III. De gereformeerde beginselen zijn aan de rechte en vruchtbare beoefening en vermeerdering der wetenschap bevordelijk.

Toen ik onlangs las van een te Petersburg op te richten Siberische Universiteit, met slechts twee faculteiten: de wis- en natuurkundige en de geneeskundige, — dacht ik onwillekeurig aan onze Vrije Universiteit, die — evenzeer onvolledig — juist de drie ontbrekende van de vijf faculteiten eener volledige Hoogeschool heeft, nl. die, welke op den geest, en niet gelijk de twee andere, op de natuur betrekkking hebben.

Denk aan Siberië, Rusland, Petersburg en ge denkt vanzelf aan de woorden revolutie, vorstenmoord, dynamiet; en we weten uit den jongsten aanslag op 's keizers leven, dat hoofdzakelijk *studenten*, studenten dier twee genoemde faculteiten de ontwerpers waren van het gruwelijk plan.

Hetzelfde bleek uit de vorige aanslagen. Tusschen dit feit, en de oprichting van een Hoogeschool met *die* twee vakken is innig verband: de oorzaak nl. van beiden ligt in de naturalistische strooming des tijds, de moeder der revolutionaire richting in wetenschap en staatkunde.

Tegenwoordig is er een streven om de natuurwetenschap uitsluitend als *de* wetenschap te beschouwen, en alle andere wetenschap als onderdeel van haar.

De natuur wordt als God geëerd.

Van God geen sprake in deze wetenschap.

»Het leven is eeuwig", zegt Strauss, „verdwijnt het hier, dan begint het daar. Geen begin heeft het gehad en geen einde zal het hebben; en dus verdwijnt ook iedere grond om een schepper aan te nemen." Zóó sprak een theoloog; en dit beginsel is doorgedrongen in de geheele wetenschappelijke wereld, en is de grondslag geworden van het onderwijs op de Hoogescholen.

Uit dit stelsel nu *moet* volgen: de ongerechtigheid op elk gebied; dat hangt niet van ons willen af, maar: wat Gods Woord zegt van de heidenen, moet bewaarheid worden aan allen, die der heidenen wegen bewandelen (Rom. 1: 28). Wetenschap, zedelijkheid, godsdienst *zijn* niet te scheiden.

De Siberische Universiteit dan is, in zeker opzicht, het type van de meeste Universiteiten in onze dagen, ook ten onzent.

Dit is geen hatelijkheid — maar we drukken hierdoor alleen het streven uit dat, meer of minder bewust, de grondslag is van het hooger onderwijs, zoo hier als elders. Men zegt niet: de natuur is de schepping Gods, die Hij onderhoudt en bestuurt; maar wij speuren met onze wetenschap slechts de wijze na, waarop God het heelal heeft ingericht, en de wetten, waarnaar Hij alles laat geschieden — *neen*: voor de huidige wetenschap, die zich bij voorkeur zóó noemt, bestaat God, als Schepper en Onderhouder niet. Een Fransch wijsgeer zegt: „Dan eerst is men op den rechten weg, als men door waarnemingen en proeven de onveranderlijke en zonder uitzonderingen werkende wetten der verschijnselen, de vaste orde, waarnaar alles geschiedt, vaststelt en voorwerp van wetenschap acht."

Vraag echter niet *vanwaar* die wetten zijn, want die vraag is niet-wetenschappelijk.

En nu alle wetenschappen, als onderdeelen, geduld, alleen de godgeleerdheid niet; deze heeft lang uitgediend.

Aan een Universiteit, ingericht naar den eisch der nieuwste wetenschap is dan ook geen plaats voor de godgeleerdheid, n.l. voor die, welke is de leer, de wetenschap van God en goddelijke zaken. Reeds vóór 80 jaren wilde Fichte haar geheel van de Universiteit gebannen hebben, tenzij ze eerst het „mysterie", dat is God zelf, wilde prijsgeven. En sedert werd het er niet beter op. Natuurlijk beweer ik hierdoor niet, dat het godsdienstig leven niet toegenomen is — *dat* is nu niet aan de orde — maar *dit:* dat in de kringen, die het meest wetenschappelijk heeten, *die* opvatting van wetenschap heerscht, die óf het bestaan van God ontkent, óf althans beweert, dat met God in de wetenschap niet gerekend moet of mag worden.

Du Bois-Reymond beweert: de taak van den man der wetenschap is: „de natuur te begrijpen". Dan moet hij de begrijpelijkheid der natuur onderstellen. De doelmatigheid der natuur is niet bestaanbaar met haar begrijpelijkheid. Is er dan een uitweg om die doelmatigheid uit haar te bannen, dan moet die ingeslagen. Zulk een uitweg is Darwins leer; dien dus betreden tot nader bescheid, andere keuze is er niet. Een zwakke steun, dat erkent hij, maar liever daáraan klemt hij zich vast, dan de doelmatigheid, dat is God, te willen, die haar volslagen ondergang is.

Krasser is het zeker zelden uitgesproken. Maar ook, waar men zóó kras niet spreekt, gaat men uit van dezelfde onderstelling, hetzij men dan de natuurwetenschappen, of het recht, of de geschiedenis, of de taalwetenschappen onderwijst.

Niet alleen dan ook de materialisten spreken zoo, óók de idealistisch gezinden: al wat meer den onstoffelijken geest der menschen betreft, waar het materialisme zich nog niet meester van gemaakt heeft, wordt eenig en alleen uit het oogpunt des natuur, als geheel en al zelfstandig bestaande en werkende, beschouwd. Ook voor deze idealisten, en hun tal neemt toe, is de geest des menschen niet in iederen mensch een nieuwe schepping Gods, maar natuurproduct. Kortom, het eigenlijke karakter van wetenschap als zoodanig wordt hoe langs zoo meer atheistisch; ook al erkent men nog het bestaan Gods, met Hem mag niet gerekend. Geen wonder, dat eerlijke mannen, Strauss b. v., vragen: „Zijn wij nog Christenen"? en ontkenneud antwoorden. Christelijk — zelfs heidensch is deze wetenschap niet. Griek noch Romein, voor zooverre hij niet alle waarheid en kennis en wetenschap ontkende, heeft ooit zoo gesproken, zelfs »een zwijn van de kudde van Epicurus niet", zegt Horatius.

Zóó diep is de verderf doorgedrongen, dat geen stem er zich tegen verheft of: onwetenschappelijk, kerkelijk wordt de roeper gescholden.

Want Lagande zegt terecht: „Wanneer ooit iets voor onzen tijd karakteristiek mag genoemd worden, is het de brutale tyrannie van het algemeen, van dat, wat de oude kerk de wereld noemde, moge deze zich als gewoonte, mode, gebruik, beschaving, maatschappij, staat, of kerk verkleeden".

Toch *zijn* er nog, die hun stem verheffen, en hun getal zou wel grooter zijn zoo men maar den werkelijken toestand, de algemeenheid en den aard dezer naturalistische wetenschap kende. Onkunde en menschenvrees, in plaats van vreeze Gods, leggen het zwijgen op.

In Duitschland leidde de ontkerstening der hoogere scholen tot de oprichting van althans één vrije school (Güterslob 1851), met positief Christelijk karakter. Friedrich Wilhelm IV zei er van: „In deze onderneming ligt een zware beschuldiging tegen de andere instellingen van onderwijs, maar zij is rechtvaardig en welgegrond en men kan ze niet dikwijls genoeg herhalen. Vele dezer inrichtingen zijn van alle geloof ontbloot. Men mag dit juist in onzen tijd uit een verkeerde weekhartigheid niet verzwijgen". Dit woord verdient thans te meer behartiging, waar de wetenschap in hare talrijkste en aanzienlijkste vertegenwoordigers God verzaakt.

Maar ook op het standpunt der wetenschap zelf moet wel de behoefte aan Vrije Hoogescholen geboren worden. Waar het oordeel ook over de grenzen, de methode, haar voorwerp zóó zeer verschilt, daar is het in haar en in der hoogescholen belang, bealist te kiezen; neutraliteit is onmogelijk en schadelijk in deze. Eischt het naturalisme, en naar recht, consequente toepassing, ook de tegenstander eische dat, want daardoor blijkt eerst de onmogelijkheid van het systeem. *Alle* speculatieve wetenschap moet het naturalisme uitbannen.

Welaan dan, laat dit zoo zijn, niet meer zijdelings, maar zelfstandig. Is de Heere God, volgt Hem na, ook in de wetenschap; niet langer naast de natuur iets vaags, een onbekenden God, met wien gij in deze toch niet rekent!

Bedrieg ik mij niet; het geheele streven der nieuwere wetenschap leidt tot deze slotsom, en de Vrije Hoogeschool moet haar eisch zijn. Trouwens, de ontwikkeling van het Staatsbegrip en — leven leidt tot

hetzelfde resultaat: ook bij de wetenschap is het geweten gemoeid. Daar nu komt het der Overheid niet toe te beslissen, als die niet het zwaard des Geestes draagt, nl. Gods Woord. Daarom kan ook de Overheid niet beslissen bij verschil van wetenschappelijke beschouwing; maar dan kan zij dus ook geen hoogescholen stichten en bezetten, want dit kan niet zonder keuze uit verschillende zienswijzen. Neutraliteit is onmogelijk en bestaat dan ook niet aan onze hoogescholen. En stel, men koos beurtelings uit verschillende richtingen — zoo die alle geschikte mannen bezaten — dan nog is alleen bereikt een overbrengen van den strijd in den boezem der faculteiten, in de gehoorzalen, en schade wordt toegebracht aan het gezag der wetenschap zoowel als aan de leiding der studenten.

Om dit algemeen erkend gevaar te ontkomen wil men dan de godgeleerde faculteit wegnemen. Maar zóó schendt men den kring der wetenschappen en bereikt maar half zijn doel, want de geestelijke strijd blijft in de overige faculteiten.

Op dit standpunt staan eigenlijk onze Staatsuniversiteiten reeds. Het grondwettelijk beginsel eischt buitensluiting van de theologie, zie het ontwerp van wet op het H. O. (1868); vooral des Ministers uitspraak in de Memorie van Toelichting: „Geen betoog behoeft, dat de theol. faculteit niet langer kweekelingen kan vormen voor een bepaald kerkgenootschap. De vraag zou kunnen rijzen, of de theol. faculteit te behouden ware als orgaan voor de beoefening der godsdienstwetenschap in het algemeen, derhalve voor de zuivere historische en litterarische vakken op het gebied der theologie." De Regeering duchtte in zoodanige faculteit hevigen strijd en kwijnend leven en tucht. En is nu de theol. faculteit aan onze Staatsuniversiteiten iets anders, dan waarvoor de Regeering toen waarschuwde?

Hoort de senaten der Leidsche en der Stichtsche hoogescholen, toen de tegenwoordige wet tot stand kwam: De Leidsche wilde een faculteit der godsdienstwetenschap (dus niet godgeleerdheid) overal; de Utrechtsche behoud eener theol. faculteit voor leeraren der Herv. Kerk, en vroeg een inrichting, zoo mogelijk, die haar bruikbaar maakte tegelijk voor het Roomsch- en het Herv. Kerkgenootschap. Bleek dit onmogelijk dan zou de senaat toch haar opheffing niet durven aanraden. — En de uitkomst? Een theol. faculteit bezitten feitelijk de Staatsuniversiteiten niet meer; ook ondanks hetgeen art. 41 dier wet zegt. In het ontwerp, door de Regeering ingediend, kwam zij niet voor; eerst door een amendement kwam zij er in, doch tijdelijk. De Minister achtte het 't best: haar tijdelijk te laten wat zij was, om der Herv. Kerk tijd te gunnen het onderwijs harer leeraars zelf te regelen, en het resultaat af te wachten. Het vonnis echter is reeds gedeeltelijk voltrokken, want wat den naam nog draagt verdient dien niet meer; de heer Wintgens noemt haar o. m. „een lichaam, waaraan het leven ontvloden is" — een lijk dus. Eigenlijk is het een faculteit der godsdienstwetenschappen geworden, d. i. men leert er niet wat God is, en gedaan en gesproken heeft, maar wat de mensch (Jood of Heiden) van Hem denkt. Zóó is men dus op naturalistischen bodem gekomen. Is nu ook al het uitgangspunt niet de loochening Gods, dat doet niets ter zake voor den feitelijken toestand.

Uit dit een en ander blijkt alsoo de onmogelijkheid voor de Overheid om zelf hoogescholen te stichten en te bezetten en te onderhouden, indien zij onpartijdig wil zijn en werkelijk de wetenschap bevorderen.

Toch, de Theologie *moet* onderwezen en onderwezen in verband met de andere wetenschappen. Dus is er geen andere weg dan stichting van Vrije Universiteiten. Al het gezegde resumeerend, volgt daar dus uit, dat uit wetenschappelijk zoowel als uit staatkundig oogpunt de Vrije Universiteiten eisch zijn des tijds.

(*Wordt vervolgt*).

Binnenland.

DORDRECHT. Door de Doleerenden alhier werd Dinsdagavond in het lokaal van den heer v. d. Horst eene vergadering gehouden. De heer Boon van's-Gravensande trad op als voorganger. Daarna werd onder leiding van den consulent, Ds. v. Veeloo, uit Klundert, overgegaan tot het kiezen van ouderlingen en diakenen. Er werden acht ouderlingen gekozen en vijf diakenen.

— —

BLEISWIJK. Zondag 26 Juni trad alhier voor de doleerenden Dr. Geesink van Rotterdam in het Evangelisatiegebouw op. De saamgekomen menigte volgde sprekr met aandacht bij eene korte rede over Spreuken 28: 10. Voorts werden de benoemde ouderlingen en diakenen in hun ambt bevestigd en tevens werd de Heilige Doop aan één kind toegediend. Na de godsdienstoefening werd in een kerkeraadsvergadering (tevens gepresideerd door den consulent Dr Geesink) met de synodale hierarchie gebroken en overgegaan tot de Dordsche kerkenorde van 1618 en '19.

— —

OUD-BEIJERLAND. Ds. C. L. D. v. Coevorden Adriani alhier heeft bij de godsdienstoefening op Zondagavond jl. aan de gemeente bekend gemaakt, dat hij met de Synodale organisatie heeft gebroken.

— —

SPRANG (N.-B). Reeds genomen tijd hadden eenige gemeenteleden alhier geen vrede met de bestaande kerkelijke organisatie en zag men reikhalzend uit naar den tijd, dat zij het kneilende juk konden afschudden. Op een dezer dagen gehouden vergadering heeft men den stoot tot verbreking der Synodale banden gegeven. In vereeniging met eenigedenkenden uit Vrijhoeve-Kapel, Bezooien en Baardwijk is besloten, dadelijk handelend op te treden en aanvankelijk werden de pogingen tot het bouwen van een lokaal met den besten uitslag bekroond.

Te Vrijhoeve-Kapel is een geschikt terrein aangekocht, de benoodigde gelden zijn beschikbaar en eerstdaags zal het gebouw aanbesteed worden. Men hoopt het in Augustus a. s. in gebruik te kunnen nemen. Het benoemen van kerkeraadsleden zal nu spoedig plaats hebben.

— —

APELDOORN. Onder begunstiging van schoon weder, had den 22 Juni de Conferentie van Gereformeerde Belijders voor Apeldoorn en omstreken plaats. Voor een goedgevulde zaal opende Ds. v. Schelven van Dieren als consulent om half elf de vergadering.

Z.Ew. wees op het diepe verval, waarin de Gereformeerde kerken dezer landen gekomen waren en hoe iedere kerk zich weer te reformeeren had naar den Woorde Gods, niet alleen door de zuivere prediking des Evangelies, maar ook door de bediening des Woords op 't stuk der kerkregeering.

In een uitnemend referaat toonde Ds. Gangel van Aalten aan, waar de breuke der kerk ligt. Z.Ew. deed duidelijk uitkomen, dat de organisatie, waaronder we leefden, een wereldlijke hierarchie is, en dat de belijders des Heeren, door eigen zonde, dit net over zich hadden doen trekken, waar hoe deze deformatie weer leiden moest tot reformatie der kerk.

Dr. v. d. Bergh van Voorthuizen toetste de kerken die nog onder 't Synodale juk zijn aan de tien geboden des Heeren, en deed ons zien, hoe iedere kerkeraad onder 't Synodale juk zich dag op dag aan *elk* der tien geboden zwaarlijk bezondigt.

In 't debat, dat daarop volgde, werd geconstateerd, dat, hoe Gereformeerd een predikant (die voor deze organisatie buigt) ook preeken mocht, de Gereformeerde Belijders bij zulk een niet ter kerke mochten en konden gaan, omdat hij in de *bediening des Woords ontrouw* was, wat 't stuk der Kerkregeering betreft, door de goddeloozen te rechtvaardigen en de rechtvaardigen te veroordeelen.

Na de pauze werden de plaatselijke aangelegenheden besproken, en de middelen, die te nemen waren tot kerkherstel.

Des avonds trad Dr. v. d. Bergh voor een groote schare belangstellenden op, om, alvorens 't aangericht des Heeren te zoeken, aan te toonen de rechte gestalte van een doleerende (klagende) kerk.

Z.Ew. deed dit naar aanleiding van 1 Samuel 9: 2b «En het *ganzche* huis Israëls klaagde den Heere achterna.

Met gespannen aandacht werd spreker aangehoord en, mocht 't zijn, tot verootmoediging en troost van al Gods volk!

Dat zulk een dag in 't najaar, zoo de Heere wil, door een dergelijken gevolgd zal worden, was oorzaak tot blijdschap.

— —

DORDRECHT. Opnieuw is aan den kerkeraad der Herv. Gem. alhier een verzoek gericht om de reformatie der kerk ter hand te nemen. Het verzoek is thans door 345 lidmaten geteekend.

— —

GARIJP. Maandagmorgen 20 Juni ongeveer 9 ure kwam hier een wagen aanrijden, die voor de pastorie stilhield. Daarin zaten een deurwaarder bij de arrondissements-rechtbank te Leeuwarden met twee getuigen, benevens drie politieagenten; twee bewakers zaten in de dorpsherberg te wachten.

Men kwam, om beslag te leggen op het archief. De predikant zeide, dat hij het niet had. Men wilde toen huiszoeking doen en deed dit. De predikant liet het onder protest toe, omdat die mannen schriftelijk bericht bij zich hadden, wat inhield verlof der Rechtbank te Leeuwarden, om huiszoeking te doen bij hem, bij den heer Lub, onderwijzer der Chr. school, en bij andere Kerkeraadsleden.

Ondertusschen hebben zich de onderzoekingen dier heeren niet verder uitgestrekt dan bij de twee eerstgenoemden. De uitkomst toonde, dat hunne moeite tevergeefsch was geweest.

— —

DOKKUM. De kerkeraad der Ned. Gereformeerde kerk (doleerende alhier heeft op den gedempten Oostersingel een vrij pand aangekocht, waar binnenkort een nieuw kerkgebouw zal verrijzen.

— —

KRALINGEN. De kerkeraad der Ned. Herv. Gem. alhier heeft de heeren P. G. Winters, P. van Linschoten Pz, J. C. Krijgsman en H. Lith, die te zamen den kerkeraad der Ned. Gereformeerde gemeente (doleerende) aldaar vormen, van hun lidmaatschap bij de Ned. Herv. kerk ontzet verklaard.

— —

DRIEBERGEN. Zondag is hier in de kerk voor de eerste maal de predikant des class bestuurs, Ds. De Ligt, van Rhenen, opgetreden. De nieuwe president kerkvoogd, de heer Koker, weigerde Ds. Barger den kansel te doen beklimmen en hield den toegang daartoe open voor Ds. De Ligt. Geheel dus in tegenstelling met wat de afgezet verklaarde president-kerkvoogd deed. Ds. Barger predikte, toen hem de toegang schriftelijk geweigerd was, in een hulplokaal. De orde werd gelukkig niet verstoord.

— —

LEIDERDORP. De Kerkeraad der Ned. Herv. Gem. heeft 139 manslidmaten, die de vorige week geen gehoor hadden gegeven aan de oproeping om voor hem te verschijnen, schuldig verklaard aan verstoring van orde en rust en aan overtreding van kerkelijke verordeningen, en hen van het lidmaatschap vervallen verklaard. Daarmede is, sedert het begin van den kerkelijken strijd te L., het getal der afgezetten gestegen tot 180.

— —

DELFT. De kerkeraad der Ned. Herv. Gem. alhier zegt, het lidmaatschap der kerk ontnomen te hebben aan de onlangs bevestigde ouderlingen, diakenen en leden der commissie voor de kerkelijke kas der Nederd. Geref. (doleerende) kerk aldaar, alsmede aan de ondergeteekenaars van het verzoek, om de reformatie der kerk ter hand te nemen.

— —

BENNEKOM. De orde werd hier Zondag II. niet gestoord. Te 9 ure in den morgentraal Ds. Eisma voor de Doleerenden op in de openbare school, die tot in alle hoekjes was gevuld, en te 10 ure beklom Ds. P. Romijn, uit Arnhem, den kansel der kerk, en sprak voor een kleine 75 personen. Gelijk gezegd, bleef het rustig in de gemeente. Ter voorziening in alle mogelijke gebeurtenissen waren evenwel 18 artilleristen en 10 rijksveldwachters aanwezig.

— —

KLUNDERT. Zondag 26 Juni had alhier in ons kerkgebouw de bevestiging plaats van twee door de gem. benoemde ouderlingen, de heeren J. C. Punt en L. Dane. De twee plaatsen waren vacant gekomen, daar, door het afwerpen van het Synodale juk, één ouderling bedankte en een neutraal standpunt wilde innemen; terwijl de andere zich beslist bij de kleine en uit alle richtingen bestaande tegenpartij aansloot en alzoo door den raad der Kerk niet meer als ouderling wordt aangemerkt.

Het classicaal bestuur van Breda heeft hier de openbare school aangevraagd, om daar des Zondags de rinprredikanten in te laten optreden.

— —

MIJDRECHT. Door den kerkeraad der Ned. Ger. kerk alhier werd dezer dagen een zeer geschikt pand aangekocht, om tot noodkerk te worden ingericht. De belangstelling in de aangevangen reformatie der kerk alhier is steeds toenemende. Velen, die aanvankelijk van verre bleven staan, sluiten zich aan.

— —

NIEUW-HELVOET. Zondag predikte voor de Doleerenden alhier Ds. Bajema, van Zuidland, en bevestigde in het Evangelisatiegebouw de ouderlingen en diakenen der Ned. Geref. kerk. In dezelfde godsdienstoefening werden twee kinderen gedoopt.

— —

VLAARDINGEN. Ook te dezer plaatse werd, gelijk gemeld is, in zake de Reformatie der kerk naar het ambt der geloovigen gehandeld en is het juk der Synode voor de *gekeete* gem. afgeworpen. De benoemde kerkeraadsleden werden Zondag 26 Juni door den consulent, den Welfferw. Heer Veder, in hun ambt bevestigd.

— —

MAASSLUIS. Door stemgerechtigde leden der Ned. Herv. gem. te dezer plaatse, welke met de Reformatie niet medegingen, is een nieuw college van notabelen, kerkvoogden en kerkeraad gekozen.

— —

AAGTEKERKE. Bij den kerkeraad der Herv gem. alhier is een adres ingediend, waarin verzocht wordt kerkeraad te beleggen en adressanten op die vergadering toe te laten, teneinde met de leden van den kerkeraad de reformatie der kerk te bespreken. Dit verzoek is voor kennisgeving aangenomen.

— —

(*De Standaard.*)

Gereformeerde Gezindheid.

Doleerende Kerken.

BENNEBROEK: Rotterdam, G. van Goor te Bunschoten en A. H. de Klerck te Ridderkerk. — Groningen, G. v. Goor te Bunschoten.

Christelijke Gereformeerde Kerken.

BEDANKT: Tilburg (als zendeling-leeraar), J. N. Lindeboom te Zutphen.

Synodale Genootschapskerken.

DRIETALLEN: Tholen (vac. Crul), Klaarhamer te Montfoort, van Coevorden Adriani te Oud-Beierland en Vonk te Oldenbroek. (Vac.-Schot): Ynsnides te Waspik, Feringa te Hien en Dodewaard en Wolf te Utrecht.

BEROEPEN: Elburg, J. W. H. Kalkman te Monster. — IJselmuiden en Grafhorst, J. Renier te Elspeet. — Colijnsplaat, G. P. Meloen te Kortenhoef. — Wilnis en Oudhuizen, C. Bouthoorn te Sprang. — Wijngaarden, A. E. M. F. Römer te Buurmalsen. — Achlum, W. H. Snethlage te Surhuizum.

BEDANKT: Ammerstol en Hekelingen, J. A. T. Sperna Weiland te Dongen (cl. Breda). — Koudum (Fr.), Ph. Peter te Serooskerke. — Scharl, P Eringa te Birdaard. — Morra en Lioessens (Pr.), S. H. A. Begeman te Hemelum. — Harderwijk, H. ten Kate te Wapenvelde. — Stad aan het Haringvliet, W. Petri te Poederooijen en Locvestein. — Willemsoord, A. Gelderman te den Burg op Texel. — Serooskerke, H. Worst te Epe. — Scheveningen, C. B. Oorthuys te Katwijk. — Zoetermeer en Zegwaard, J. Kuyhman te Delft. — De Lier en Koudum, Ph. Peter te Serooskerke. — Roordahuizum, J. W. Lieftink te Rauwerd.

Aan de Vrije Universiteit is de heer R. Kars Brouwer met lof bevorderd tot candidaat in de theologie.

De Administratie van „de Heraut" verzoekt beleefdelijk aan die geabonneerden, welke dit blad direct (dus buiten tusschenkomst van boekhandelaren of Postadministratiën) van haar ontvangen, haar de verschuldigde abonnementsgelden, zijnde f 1.20, per Postwissel vóór den 15 Juli e.k. te willen toezenden.

De kosten daarvoor kunnen van het bedrag worden afgetrokken.

Op ontvangst van den postwissel zendt de Administratie terstond hiervan bericht aan den afzender, dat tevens tot quitantie strekt.

Advertentiën.

EEN EVANGELIST,

34 jaar, gehuwd, zonder kinderen, geëxamineerd, bij de Classis en de Confessioneele Vereeniging thans werkzaam, wenscht **verplaatsing** om een doleerende kerk te dienen. Aanbevelingen van doleerende predikanten worden gaarne verstrekt. Brieven franco, lett. B. B., aan het Bureel van dit blad. (310)

Door A. GEZELLE MEERBURG, te *Heusden* is uitgegeven en bij *franco* overmaking van het bedrag bij hem te verkrijgen, of door iederen solieden Boekhandelaar te ontbieden:

Uit Duisternis tot Licht.

Gods leidingen met

ELIËZER KROPVELD.

Geboren Israëliet, thans Predikant bij de Chr. Gref. Gemeente te Alblasserdam.

Prijs f 0.80,

of gebonden in een keurig bandje *f* **1.15.**

Dit boeiend geschreven werkje, dat **geheel ten voordeele der Zending onder Israël** wordt uitgegeven, en waartoe het Manuscript welwillend door den Schrijver is afgestaan, zal zeker velen welkom zijn. — In hart en huis zal het ongetwijfeld eene goede en eervolle plaats innemen. — Als geschenk bij verschillende gelegenheden kan het uitnemend dienst doen. Ook ter Evangelisatie is het *bijzonder* aan te bevelen.

Voor wie met het oog op het doel der Uitgave Inteekenaren wil verzamelen, zijn op franco aanvraag Inteekenlijst met Condities te bekomen bij den Uitgever.

Vrije Universiteit.

Telkens weêr over »het Studiefonds" te schrijven, zou ook voor den vriendelijken lezer op den duur allicht wat eentonig worden. Het pleit der barmhartigheid en der dienende liefde wordt nimmer eentonig. Maar in concreten vorm verliest het ook voor den trouwhartigsten, dikwijls den levendigen indruk van hare dingtaal. Cijfers en algemeenheden kunnen op den duur de belangstelling niet gaande houden. Met gedachten des geestes, in geestelijke waarheid, wordt de offervaardigheid gewekt en gevoed. Ook het beginsel der weldadigheid moet in haren wortel geproefd en beproefd worden; anders verlaagt het geven meer, dan dat het verheft; het wordt een last, op zijn best eene gewoonte, in plaats dat het een lust, een »jus regale", een koninklijk recht en voorrecht zijn zou.

Ik wensch, nu en dan, eenige gedachten en spreuken op te nemen, die ons, soms zelfs in één woord, onder Gods zegen, tot een prikkel en spoorslag mogen zijn, om in het weldoen niet te vertragen. Mogen ze daartoe dienen dat ze ons den waren grond van weldoen doen zoeken in de Heilige Schrift; doen vinden bovenal in den liefdedienst van Hem, Wiens genade gij weet, »dat Hij om uwentwil is arm geworden, daar Hij rijk was, opdat gij door zijne armoede zoudt rijk worden". (2 Cor. 8: 9)

Er is schier niets gemeener dan dat men niet weet wel te doen, noch ook op de rechte wijze weldaden te ontvangen.

Niemand is gaarne schuldig, wat hij gebeden, niet ontvangen heeft.

Laten wij onze weldaden schenken, niet op leen geven.

Heerlijk is het eigen armoede te vergeten, als men anderen maar helpen kan.

Hij, die geeft zonder uitzicht om terug te ontvangen wat hij gaf, geeft veel meer dan een ander, die hetzelfde gaf.

Laat ons zoo geven als wij zelven ook zouden wenschen te ontvangen van anderen: vooral vrijwillig, spoedig, zonder eenige aarzeling.

Wie twijfelt in het geven is de naaste buurman van hem die weigert te geven.

Dr. DE HARTOG.

SCHOTSCHE ZENDINGSKERK.

GODSDIENSTOEFENING.

Zondagmorgen, 10 uur, A. VAN OS.
Zondagavond, 6 uur, F. W. A. KORFF.

ESTEY-ORGELS.

De beroemde **AMERIKAANSCHE ESTEY-ORGELS** blijven zich steeds onderscheiden door krachtvollen en liefelijken toon, hoogst duurzame constructie, werkelijke registers en sierlijk uiterlijk.

In alle modellen en prijzen voor Kerken, Scholen en huiselijk gebruik, bij:

G. A. GOLDSCHMEDING,

Hoofd-Agent voor Nederland.

WARMOESSTRAAT 141. AMSTERDAM.

NB. Doleerende Kerken worden opmerkzaam gemaakt op de gunstige gelegenheid die bestaat tot **Huren** van bovengenoemde **Orgels** voor onbepaalden tijd, tegen billijke conditie.

Men vrage CATALOGUS en PRIJSCOURANT.

UIT DE DIEPTE.

Leerredenen van Predikanten der Nederd. Gereformeerde Kerken

(DOLEERENDE).

1887—1888.

De **Tweede Jaargang**, waarvan het eerste nummer den 7den Juli 1887 verschijnt, zal Leerredenen bevatten, welke in verschillende doleerende Kerken gehouden zijn. Reeds hebben voor dezen jaargang hunne medewerking toegezegd de Heeren: J. BAJEMA, C. L. D. VAN COEVERDEN ADRIANI, F. FORTUIN, N. A. DE GAAY FORTMAN, J. H. F. GANGEL, Dr. W. GEESINK, Dr. G. VAN GOOR Jhz., H. VAN GRIETHUYSEN Az., Dr. A. H. DE HARTOG, H. HOEKSTRA, J. H. HOUTZAGERS, J. HULSEBOS, D. J. KARSSEN, P. J. W. KLAARHAMER, Dr. A. KUYPER, J. LANGHOUT, F. P. L. C. VAN LINGEN, H. W. VAN LOON, W. MAAN, J. J. A. PLOOS VAN AMSTEL, C. A. RENIER, G. RINGNALDA, Dr. F. L. RUTGERS, A. VAN SCHELVEN, B. VAN SCHELVEN, C. L. F. VAN SCHELVEN, J. C. SIKKEL, P. VAN SON, J. TEVES Fz., A. VAN VEELOO, K. W. VETHAKE, Dr. L. H. WAGENAAR, J. J. WESTERBEEK VAN EERTEN, W. F. A. WINCKEL, T. H. WOUDSTRA.

De uitgave geschiedt op denzelfden voet als van den Eersten Jaargang, ten voordeele van de kas, waaruit geheel of gedeeltelijk voorzien moet worden in de traktementen der Predikanten, die door de handelingen der Haagsche Synode hun inkomen benadeeld of vernietigd zien.

Honderden hebben vergeefs getracht een Exemplaar van den Eersten Jaargang te koopen. Deze was reeds in Januari uitverkocht. Een bewijs dat velen met verlangen den nieuwen Jaargang te gemoet zien. En wie den Eersten Jaargang las, zal zeker met graagte ook den Tweeden ontvangen.

Alom is de inteekening opengesteld. Slechts bij algemeene deelname is het voortzetten der uitgave mogelijk, want de prijs *f* **0.07½** per nummer van 16 (dikwijls 20) pagina's is zeer gering.

De Uitgever,
J. A. WORMSER.

AMSTERDAM, Juni 1887.

PELOUBET & Co., te NEW-YORK.

REED-PIPE-ORGAN,

(PIANO STIJL).

De aandacht van Orgelliefhebbers, Organisten en Kerkbesturen wordt gevraagd voor het **REED-PIPE-ORGAN**, instrument van nieuwe vinding, van PELOUBET & Co., te *New-York*, fabrikanten van de beroemde

Standard Organ — Model-Orgel.

De toon van het **REED-PIPE-ORGAN** is van indrukwekkende schoonheid en is van zoo uitstekende hoedanigheid, dat hij op gelijke lijn met het beste Pijporgel, ja zelfs in vele opzichten daarboven moet worden gesteld; hij paart verbazende kracht aan aangrijpende bezielende liefelijkheid en biedt een ongekenden rijkdom aan schakeeringen.

Terwijl het **REED-PIPE-ORGAN** dezelfde voordeelen biedt als een Pijporgel van eerste kwaliteit, behoeft het veel minder ruimte, geen onderhoud en het kost slechts een derde van den prijs. De soliditeit is volstrekt.

Door de eerste Organisten en Musici in de Vereenigde Staten zijn deze Orgels geëxamineerd en zij hebben eenparig de meest onverdeelde bewondering en waardeering voor het **REED-PIPE-ORGAN** uitgesproken.

HET STANDARD ORGAN,

MODEL-ORGEL,

van PELOUBET & Co., te *New-York*, onderscheidt zich gunstig door zijnen omvangrijken, lieflijken en zangrijken toon, groote soliditeit en schoonen vorm, en is in eene sorteering van 25 exemplaren doortoopend in mijne Magazijnen voorradig.

Men vrage Catalogus.

Generaal-Agentschap voor Nederland.

C. KETTNER, **AMSTERDAM.**

1ste Magazijn en Kantoor, Kalverstraat 52. **Groote Magazijnen en Fabriek, Spuistraat 231.**

OOST-INDIË.

Nederlanders, die dienstnemen bij het Indische leger ontvangen, bij het aangaan van eene zes-jarige verbintenis

een handgeld van DRIE HONDERD GULDEN.

Aanbrengpremie TIEN GULDEN.

Nadere inlichtingen zijn gratis te bekomen bij het Departement van Koloniën en bij alle Burgemeesters.

Uitgaven van J. A. WORMSER te Amsterdam:

De Drie Formulieren van Eenigheid,

VOOR GEMEENTELIJK GEBRUIK UITGEGEVEN

DOOR

Dr. A. KUYPER.

Prijs ingen. 35 Cent; 25 Exempl. *f* 8.—; 50 Exempl. *f* 15.—.
In stevigen Omslag met linnen rug: 45 Cent; 25 Exempl. *f* 10.—; 50 Exempl. *f* 19.—

Dezelfde uitgave met daaraan toegevoegd:

KORT BEGRIP DER CHRISTELIJKE RELIGIE,

uitgegeven door de Predikanten

C. A. RENIER en B. VAN SCHELVEN,

NAMENS DE

Commissie van Toezicht op het Godsdienstonderwijs

bij de Ned. Herv. Gem. te Amsterdam.

Prijs ingen. 40 Cent; 25 Exempl. *f* 9.25; 50 Exempl. *f* 17.50.
in stevigen Omslag met linnen rug: 50 Cent; 25 Exempl. *f* 11.25; 50 Exempl. *f* 21.50.

GEDRUKT TER KON. NED. STOOMDRUKKERIJ, WARMOESSTRAAT 106 TE AMSTERDAM.